

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије одржаног
30. марта 2013. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година V / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Божинка Петронијевић
Проф. др Радивоје Младеновић
Проф. др Драган Бошковић
Проф. др Никола Рамић
Проф. др Катарина Мелић
Доц. др Владимир Поломац
Доц. др Маја Анђелковић
Доц. др Никола Бубања
Доц. др Часлав Николић
Доц. др Мирјана Секулић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

Проф. др Милош Ковачевић
Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Никола Рамић
Проф. др Радивоје Младеновић
Проф. др Мирјана Мишковић Луковић
Проф. др Божинка Петронијевић
Др Стана Ристић, научни саветник
Проф. др Тијана Ашић
Проф. др Анђелка Пејовић
Проф. др Саша Модерц
Доц. др Сања Ђуровић
Доц. др Александар Милановић
Доц. др Владимир Поломац
Доц. др Ана Јовановић
Доц. др Јелена Даниловић

Лектура и коректура

Тања Танасковић

За издавача

Проф. др Иван Коларић
декан ФИЛУМ-а

Ликовни уредник

Слободан Штетић, ред. проф.

Технички уредници

Срђан Стевановић
Стефан Секулић

Штампа

„Универзал“, Чачак

Тираж

150 примерака

ISBN 978-86-85991-60-8

Зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије
одржаног 30. марта 2013. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година V / књ. 1

Крагујевац, 2014.

О ДВЕМА КЊИГАМА ЗБОРНИКА СА ПЕТОГ НАУЧНОГ СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ

На Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 30. марта 2013. године одржан је Пети научни скуп младих филолога Србије, тако да се слободно може рећи да је већ постао традиционалан, а и тема му је традиционално иста, непромењена: *Савремена проучавања језика и књижевности*. Још је нешто традиционално на овоме скупу: од првога па ево до петог научног скупа младих филолога на њему учествују не само млади филолози из Србије, мада су они, логично, најбројнији, него и филолози слависти најчешће из земаља насталих од бивших југословенских република, али и из других словенских и несловенских земаља. На овом петом научном састанку младих филолога било их је из Грчке, Украјине, Словеније, Црне Горе и Републике Српске. На скупу је с рефератима, по правилу ауторским (свега је десетак било коауторских реферата) учествовало више од 150 младих филолога. Скуп је традиционално радио у секцијама, с тим да је језички део скупа организован у осам секција, а књижевни део скупа у девет секција. Укупно је, дакле, на скупу било 17 секција, с тим да је свака секција у просеку имала десет учесника. Мање од десет одсто пријављених учесника није дошло на скуп.

Због великог броја учесника реферати се традиционално штампају у два тематски спецификована зборника: у првоме се презентују реферати који припадају области савременог проучавања језика, док се у другоме штампају на скупу презентовани радови што припадају области савременог проучавања књижевности.

Сви на скупу поднесени радови нису се нашли у зборнику, пре свега због тога што су радови прошли рецензентску процедуру. Тако лингвистичку књигу зборника чини 46 радова, док је у књижевној књизи зборника 78 радова. Ово двокњижје, дакле, има укупно 124 рада.

Будући да је општа тема доста широка, готово да нема ниједне језичке или књижевне области којој није посвећен неки од радова у зборнику. Не само што радови покривају све области лингвистичке и књижевне науке, него они показују све методолошко богатство у анализи различитих тема. Готово да нема ниједног модерног методолошко приступа у различитим језичким и књижевним (под)дисциплинама који није „испробан” у неком од радова ова двокњижја.

Тако су радови младих филолога што их доносе ове две књиге зборника са Петог научног скупа младих филолога показали не само младалачку жељу за иновативношћу, него веру да та иновативност није без научне подлоге – да представља изазов не само њима на путу њиховог даљег научног усавршавања, него и свима који се језиком и књижевношћу научно баве – јер показују да српска филологија има добар научни подмладак. Томе је најбољи показатељ списак учесника првих научних састанака младих филолога: данас је већина њих већ докторирала, и са рефератима учествује на најзначајнијим националним и међународним скуповима, вероватно се стално подсећајући почетака које су имала на скупу младих филолога.

О ПРВОЈ, ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА

У овој првој књизи зборника са Петог научног скупа младих филолога Србије, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 30. марта 2013. године, а чија је традиционална тема *Савремена проучавања језика и књижевности* – штампани су само реферати који „покривају” лингвистичку тематику скупа. И то не сви реферати који су поднесени на скуп, него само они који су позитивно рецензирани, а њих је у овој књизи зборника 46.

Тих 46 реферата подељено је у шест лингвистичких тематских области истраживања: 1) *Историјскојезичка и дијалектолошка проучавања*, 2) *Морфолошка и творбена проучавања*, 3) *Лексиколошка проучавања*, 4) *Анализа дискурса и прагматичка проучавања*, 5) *Синтаксичка и стилстичка проучавања*, и 6) *Примењенолингвистичка проучавања*.

Реферати, како се из њихове условне дисциплинарне класификације види, захватају, с једне стране, дијахронијске и синхронијске аспекте језичких истраживања, а, с друге стране, системсколингвистичке и интердисциплинарно лингвистичке теме истраживања. Сама та чињеница готово да наводи на закључак да дисциплинарна разуђеност реферата нужно подразумева и различите методолошке аспекте истраживања.

Ишчитавање радова из овога зборника показује да зборник – по чему је он сродан зборницима са претходних скупова – одражава готово све релевантне системсколингвистичке и интердисциплинарне лингвистичке области, али и готово све модерне методолошке лингвистичке приступе најпримереније изабраним предметима истраживања. Посматрани само из тог угла, ови радови заиста представљају врло вредне лингвистичке прилоге, за које би се, у великом броју случајева, пре могло помислити да су их писали искусни лингвисти, а не лингвисти који тек закорачују у науку, или су у науци тек однедавно направили прве кораке. Зато ће овај зборник бити од користи свим филолозима, јер његови радови представљају значајан помак у разрешењу или тек постављених или често постављаних језичких питања. Из тих га разлога – са подједнаким како задовољством тако и поносом и учесника и организатора – предајемо јавности, прикључујући га зборницима са четирију претходних научних састанака младих лингвиста на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, а истовремено најављујући следећи, са овогодишњег шестог научног сусрета младих филолога Србије.

Крагујевац, 7. 3. 2014.

Проф. др Милош Ковачевић

САДРЖАЈ

О ДВЕМА КЊИГАМА ЗБОРНИКА СА ПЕТОГ НАУЧНОГ
СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 5

О ПРВОЈ, ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА / 7

I ИСТОРИЈСКОЈЕЗИЧКА И ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Кашпарина Беžовић

МАЛИ УВОД У ДИЈАХРОНУ СЕМАНТИКУ - КОРЕН *JARЪ- (JAR,
JAPA, JAROST): ЗНАЧЕЊСКЕ ТРАНСПОЗИЦИЈЕ КРОЗ ВРЕМЕ / 15

Жељко Степановић

ГЛАГОЛИ ОД ОСНОВА *BЪR- (*BER-) И *BIR- У СРПСКИМ
И СЛОВЕНАЧКИМ ДИЈАЛЕКТИМА / 27

Александра Јанић

ПОМОЋНИ ГЛАГОЛ ЈЕСАМ/СЪМ, БУДЕМ/БЪДА И СУБЈУНКТИВНА
СЕМАНТИКА У СРПСКОМ И БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ / 39

Бојана М. Вељовић

УПОТРЕБА ИНФИНИТИВА У ГОВОРУ ТУТИНА И ОКОЛИНЕ / 51

II МОРФОЛОШКА И ТВОРБЕНА ПРОУЧАВАЊА

Јована Јовановић

ТВОРБА ИМЕНИЦА ИЗ КЛАСЕ NOMINA ACTIONIS У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 65

Томислав Машић

СЛОЖЕНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ СА ИНДЕКЛИНАБИЛНОМ ПРЕПОЗИТИВНОМ
КОМПОНЕНТОМ СТРАНОГ ПОРЕКЛА – ПРИМЕНА ПРАВОПИСНИХ
РЕШЕЊА НА КОРПУСУ СПОРТСКОГ НОВИНСКОГ ИСКАЗА / 79

Ана Петровић

МОЦИОНИ СУФИКСИ У УЏБЕНИЦИМА
СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ / 87

Марија Стијанојевић

УТИЦАЈ ПРЕФИКСА НА ВАЛЕНТНОСТ ГЛАГОЛА
У НЕМАЧКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 97

Бојана Раденковић Шошић

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРЕДЛОГА А У ОДАБРАНИМ
ГРАМАТИКАМА ИТАЛИЈАНСКОГ ЈЕЗИКА / 107

III ЛЕКСИКОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Ана Тешић

НАЗИВИ РОМАНСКОГ ПОРЕКЛА ЗА ОДЕЋУ,
ОБУЋУ И НАКИТ У ГОВОРУ СПИЧА / 117

Ана Ранђеловић

О ЛЕКСИЦИ У ИСКУСНОМ ПОДРУМАРУ ЗАХАРИЈА ОРФЕЛИНА / 127

Вања Миљковић

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛА УНИШТИТИ У СВЕТЛУ
ТЕОРИЈЕ МЕНТАЛНИХ ПРОСТОРА / 139

Катари́на Аксић

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ ПРИНЦИПИЈЕЛНЕ
ПОЛИСЕМИЈЕ И ДРУГИХ КОГНИТИВНО-ЛИНГВИСТИЧКИХ
ПРИСТУПА ЗНАЧЕЊУ ЛЕКСЕМА / 153

Јелена Павловић

КОНЦЕПТ ВЛАСТИ У ЈЕЗИЧКОМ ОГЛЕДАЛУ / 161

Ivana Vlajković

FACIAL FEATURES IN ENGLISH AND SERBIAN
IDIOMATIC EXPRESSIONS / 173

Jelena Simunović Poluga

CULTURALLY MARKED LEXIS – TRANSLATION
AS A MODE OF COLONIZATION / 183

IV АНАЛИЗА ДИСКУРСА И ПРАГМАТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Irena Aleksić

THE PRAGMATICS OF SERBIAN TELEVISION COMMERCIALS / 195

Никола Савић

СЕМАНТИЧКА И ПРАГМАТИЧКА АНАЛИЗА РЕЧЕНИЧНИХ
АДВЕРБИЈАЛА У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ / 203

Милица Мимовић / Снежана Зечевић

МЕТАФОРЕ У НЕФОРМАЛНОМ ГОВОРУ СТУДЕНТСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ / 211

Vladimir Figar

THE IMPORTANCE OF COMPRESSION IN METAPHORICAL CONCEPTUAL
INTEGRATION NETWORKS: SELECTED EXAMPLES FROM THE
POLITICAL DISCOURSE OF SERBIAN DAILY NEWSPAPERS / 223

Milena Kostić

SUBJECTIVITY AND INTERSUBJECTIVITY IN DISCOURSE
ON THE TOPIC OF GLOBAL BUSINESS / 235

У СИНТАКСИЧКА И СТИЛИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Ивана Мишић

НЕГИРАНИ ПРИДЕВИ И НЕГАТИВНО СЛАГАЊЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 249

Маиа Петровић

ГЛАГОЛСКЕ ПЕРИФРАЗЕ СА GERUNДОМ У ШПАНСКОМ И
ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 261

Сања Нинковић / Нађаиша Куршума

О ЗНАЧЕЊУ ПРЕПОЗИЦИЈЕ *MIT* / 269

Милица Милашиновић / Марија Глишић

ПЕРФЕКАТ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊЕГОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ
У ФРАНЦУСКОЈ ВЕРЗИЈИ ДЕЛА *РАНИ ЈАДИ* ДАНИЛА КИША / 277

Милана Додић / Саиа Милошевић

ГЛАГОЛСКА ВРЕМЕНА И ЊИХОВИ СТИЛИСТИЧКИ ЕФЕКТИ У
РОМАНУ СЛАВИЦЕ ГАРОЊЕ *ПОД МЕСЕЧЕВИМ ЛУКОМ* / 289

Јелена Љ. Спасић

ЕКСПЛАНАТИВНОСТ У НОВИНСКОМ ИЗВЕШТАЈУ / 299

Саиа Ђукић

СТАТУС АГЕНЦИЈСКОГ НАЧИНА ИЗРАЖАВАЊА УНУТАР
ПФС-А САВРЕМЕНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА / 309

Стефан Тодоровић

ФРАЗЕОЛОШКЕ ПЕРИФРАЗЕ У СРПСКОМ
СПОРТСКОМ НОВИНАРСТВУ / 317

Марија Копривица Лелићанин

МАРКЕРИ ОГРАЂИВАЊА У НОВИНСКИМ УВОДНИЦИМА
НА ИТАЛИЈАНСКОМ ЈЕЗИКУ / 329

Данка Синадиновић

ПРИЛАГОЂЕНОСТ ГОВОРА ЛЕКАРА ШИРОЈ ПОПУЛАЦИЈИ / 339

Јована Томић

ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКА АНАЛИЗА ПЕСМЕ
ПОДНЕ ЈОВАНА ДУЧИЋА / 349

Соња Миловановић

СТИЛСКО-СЕМАНТИЧКЕ ОДЛИКЕ ПЕСМЕ
ЈЕФИМИЈА МИЛАНА РАКИЋА / 357

Тијана Биберцић

ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКА АНАЛИЗА ПЕСМЕ *ВЕЧЕ*
НА ШКОЉУ АЛЕКСЕ ШАНТИЋА / 367

Владимир Перић

DADA-LINGUA / 377

Нађалија Живковић

ОРТОГРАФСКО-ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА ИМЕНИЧКИХ
АНГЛИЦИЗАМА У РОМАНУ *О ЛОНДОНУ* МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 387

VI ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Даница Јеротијевић

УТИЦАЈ ФОНЕТСКОГ ОКРУЖЕЊА НА УСВАЈАЊЕ ИНТЕРДЕНТАЛНИХ
ФРИКАТИВА У ЕНГЛЕСКО-СРПСКОЈ МЕЂУЈЕЗИЧКОЈ ФОНОЛОГИЈИ / 395

Tijana Kukić Prošić

ANALIZA IZOSTAVLJANJA ODREĐENOG I NEODREĐENOG
ČLANA U ITALIJANSKOM JEZIKU KOD UČENIKA ČIJ
JE L1 SRPSKI IZ PERSPEKTIVE TRANSFERA / 407

Милица Ђуричић

НЕГОВАЊЕ СЛОВАЧКО-СРПСКОГ БИЛИНГВИЗМА У СТАРОЈ
ПАЗОВИ: УСЛОВИ У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ И СТАВОВИ
ПРИПАДНИКА СЛОВАЧКЕ НАЦИОНАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ / 421

Милена Видосављевић

МОТИВАЦИЈА НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА У
ИНТЕРКУЛТУРАЛНОЈ НАСТАВИ / 431

Lidija Pasuljević

DVOJEZIČNA NASTAVA NA FRANCUSKOM JEZIKU U
BEOGRADSKIM GIMNAZIJAMA: PRIMER ISTRAŽIVANJA
PISANIH RECEPTIVNIH VEŠTINA UČENIKA / 439

Маријана Вучковић

ОБЛИЦИ ПОВРАТНИХ ИНФОРМАЦИЈА И ЊИХОВА ЕФИКАСНОСТ / 447

Нега Видановић / Јелена Јосијевић

СТАВОВИ НАСТАВНИКА ПРЕМА УПОТРЕБИ
ЛИТЕРАРНИХ ТЕКСТОВА У ЕФЛ УЧИОНИЦИ / 457

Весна Алексић

ВАСПИТНО-ПЕДАГОШКА ФУНКЦИЈА УЏБЕНИКА
СТРАНОГ ЈЕЗИКА – УКЉУЧИВАЊЕ УЧЕНИКА У
РЕЛЕВАНТНЕ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ АКТИВНОСТИ / 467

Мирјана Филиповић

ОД КЊИГЕ ДО МОБИЛНОГ УЧЕЊА: УЧЕЊЕ ЈЕЗИКА ПОМОЋУ
МОБИЛНИХ УРЕЂАЈА ИЗ СТУДЕНТСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ / 479

Нина Манојловић

ОПАЖАЊЕ ПОВРАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ И УЛОГА НАСТАВНИКА
У ТЕСТИРАЊУ УЗ ПОМОЋ КОМПЈУТЕРА / 491

Вања Миљковић¹

Београд

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛА УНИШТИТИ У СВЕТЛУ ТЕОРИЈЕ МЕНТАЛНИХ ПРОСТОРА

У овом раду применићемо теорију менталних простора и појмовне интеграције у семантичкој анализи глагола *уништити*. Корпус за наше истраживање чини 300 примера ексцерпираних из електронских извора. Наша је претпоставка да се овај глагол може представити као готов образац за појмовну интеграцију који садржи три улазна ментална простора. Интерпретација исказа са овим глаголом подразумева два процеса. Прво се поменути образац попуњава менталним садржајем на основу синтаксичког контекста глагола *уништити*, а потом се те три менталне представе интегришу у једну динамичку ситуацију. Оваква модел омогућава да метафору УЗРОКОВАЊЕ НЕГАТИВНЕ ПРОМЕНА СТАЊА ЈЕ УНИШТЕЊЕ разумемо као резултат компресије вођене Фоконијеовим и Тарнеровим принципом достизања човекове мере. Поред тога, метонимијске и метафоричке аргументе глагола *уништити* у оваквом моделу можемо објаснити као различите типове пројекције из улазних простора у интегрисану бленду.

Кључне речи: ментални простори, појмовна интеграција, компресија, метафора, метонимија

I. Увод

1.1. Теорија менталних простора

Теорија менталних простора један је од актуелних приступа у когнитивној лингвистици. Њени почеци везују се за средину осамдесетих година, када је Жил Фоконије објавио семантичку студију *Mental Spaces*. Ова теорија се интензивно развијала током деведесетих, када је на њеним основама настала идеја о појмовној интеграцији. Резултати су сабрани у великој студији Жила Фоконије и Марка Тарнера *The Way We Think* (2003), у којој се појмовном интеграцијом не објашњавају само језички феномени (и то од нивоа семантике текста, преко синтаксичких конструкција до морфологије и лексичког значења) већ се она посматра као механизам човековог мишљења, па се њени резултати уочавају на ширем, културолошком плану.

Нас у овом раду занима примена ове теорије у лексичкој семантици. За разлику од структуралне семантике, која речи и исказа посматра као носиоце значења, овакав приступ је утемељен на идеји о томе да је функција речи и исказа не да нам пренесу значењски „пакет“, већ да нас подстакну да *створимо* значење. Овај прелазак омогућио је померање фокуса са семантичких компонената, као минималних значењских примитива, на менталне процесе који су подстакнути језичким структурама. Декодирање језичке поруке, стога, није пасиван процес „вађења“ значења из речи и исказа, већ стваралачка активност – постављање одговарајућих менталних представа и обављање одговарајућих менталних процеса

¹ pablo_astrid@yahoo.com

на основу упутстава која доноси језичка структура (Фоконије 1997: 40). Лексеми се, у том смислу, не прилази као скупу семантичких компонената (примитива, сема), већ као језичкој јединици која нас подстиче на одређене менталне радње. Пре него што овакав приступ илуструјемо неким Фоконијеовим и Тарнеровим примерима, неопходно је да дефинишемо основне појмове које ћемо у овом раду користити.

Ментални простор (МП). Најстарија дефиниција одређује менталне просторе као структуре различите од језичких, које се састоје од елемената и релације и које настају током сваког дискурса под вођство језичких структура (Фоконије 1994: 16). Данас се, обично, ментални простори дефинишу као мали концептуални пакети који се постављају у радној меморији док мислимо и говоримо, а Фоконије и Тарнер су поставили хипотезу о њиховој неуронској природи: тако елементи менталног простора одговарају активацијама одређених неуронских скупова, а везе између елемената у истом простору представљају неку врсту неуронског везивања (Фоконије Тарнер 2003: 102). Неуронско везивање је процес који је, како то Лејкоф формулише, одговоран за то што више појмова можемо удружити у једну менталну репрезентацију, нпр. *плаву коцку* можемо замислити као један ентитет иако ова синтагма активира менталну представу облика и менталну представу боје. Претпоставља се да неуронско везивање почива на истовременом паљењу раздвојених неуронских чворова (Lakoff 2008: 20). В. Еванс истиче да се ментални простори разлику од других когнитивних ентитета (домена, семантичких оквира, идеализованих когнитивних модела) по томе што настају *на лицу места*, у тренутку говорења/мишљења, док су поменути когнитивни ентитети део нашег дугорочног знања (Evans 2007: 134). У том смислу, ментални простор је тренутна активација когнитивних структура похрањених у дугорочној меморији.² У неуронској теорији метафоре, Лејкоф је менталне просторе назвао *неуронским симулацијама* (2008: 22). Када се присетимо неког догађаја из своје прошлости, ми, заправо, стварамо ментални простор у коме је активиран део нашег сећања. Фоконије и Тарнер истичу да ментални простори, након што су *изграђени* у радној меморији, могу бити сачувани у дугорочној и потом поново активирани када је то потребно. Такав ментални простор, чија активација почива на дугорочној вези између његових елемената, у њиховој теорији назива се **оквиром**.

Појмовна интеграција (ПИ). Овим термином означава се когнитивни механизам који нам омогућава да од више менталних простора створимо један, односно да више менталних репрезентација интегришемо у једну. Покушаћемо да је илуструјемо помало необичним примером како бисмо истакли њен креативни карактер. Замислимо, на пример, птицу и замислимо, на пример, неког нашег познаника, а потом покушајмо да те две менталне слике спојимо у једну. У добијеном менталном простору наш познаник је птица, вероватно има кљун и крила, али говори људским језиком. Добијени ментални простор може бити сачуван и када нам следећи пут затреба, не морамо поново интегрисати *нашег познаника* и *птицу*, већ можемо призвати готов оквир. Фоконије и Тарнер минимални модел интеграције описују у следећим етапама: 1. постављање двају менталних простора, који се називају *улазним*; 2. успостављање релација између њих (нпр. и наш познаник и птица имају тело); 3. постављање генеричког простора који

2 Овај однос између менталних простора и дугорочног знања Лејкоф је истакао још 1987, у својој познатој књизи *Women, Fire and Dangerous Things*, када је нагласио да идеализовани когнитивни модели структурирају менталне просторе (Lakoff 1987: 67).

бележи оно што је улазним просторима заједничко (и наш познаник и птица су жива бића)³; 4. селективна пројекција (композиција) садржаја улазних простора у нови ментални простор – *бленду*; 5. употпуњавање бленде, ако је то неопходно, како би се добила интегрисана ментална репрезентација; 6. елаборација бленде, односно покретање менталне симулације у самој бленди (можемо замислити нашег *познаника-птицу* како, нпр., лети или говори кроз кљун).

Компресија. ПИ на плану језика можемо илустровати следећим исказом: *Када би Јован од пре неколико година видео себе данас, појшонуо би у земљу од стидица*. Овакав исказ подстиче нас да створимо динамичку менталну слику у којој Јован из прошлости и данашњи Јован разговарају и овај први се стиди онога што овај други каже. Иако је јасно да оваква ментална симулација не представља конкретну ситуацију у нашој стварности и да се коси са нашим знањем о стварности, парадоксалност није препрека за њено разумевање. Наиме, интеграција менталних простора почива на **компресији** међупросторских односа у унутарпросторске: сложена когнитивна структура се пакује у мање сложену, која је човеку ближа и лако разумљива (тзв. принцип **достизања човекове мере**). У овом случају, да бисмо разумели шта говорник хоће да каже, морамо прећи когнитивни пут од интегрисане ситуације до улазних простора. Тако долазимо до двеју менталних репрезентација: једне у којој је је наша представа о Јовану од пре неколико година и једне у којој је наша представа о Јовану данас. Између тих менталних простора успостављају се релације промене и хронологије. Интеграција у овом случају, дакле, почива на компресији промене и хронологије у јединствену ситуацију сукоба. Процес декомпресије је толико уобичајен да га чак и у и оваквим случајевима најчешће нисмо свесни.

Фоконије и Тарнер су показали и да наизглед парадоксалне конструкције као *вештачко цвеће* и *лажни пишић* представљају резултат ПИ (2003: 362). Наиме, једна улазни простор у таквим примерима јесте ментална слика конкретног цвећа, односно пиштоља, док друга представља наше знање о типичном ентитету те врсте. Између ових менталних простора успостављају се релације аналогije (нпр. по изгледу) и дисаналогije (нпр. типично цвеће је жива материја, ово је од тканине; типичан пиштољ може да убије, овај не може). Аналошка веза се компресује у категоризацију: ентитет из првог улазног простора категоризује се као *цвеће* / *пишић*, а дисаналогичке релације у својство *вештачки* / *лажни*, па у бленди *цвеће* може бити *вештачко* баш као што може имати и неко друго својство (исти, атрибутски модел користи се и за, нпр., *црвено цвеће* и за *вештачко цвеће*). Придеви *вештачки* и *лажни*, дакле, подстичу нас на постављање такве интегрисане мреже.

Позната је Фоконијеова и Тарнерова анализа значења придева *safe* (*безбедан*) (2003: 26; 354). Овај придев се декомпресује на контрадицијичну везу између два улазна простора: једног, хипотетичког, који представља менталну симулацију опасности и другог, реалног, који представља менталну представу о конкретној ситуацији у којој нема опасности. Појмови као што су *освета* и *искупићење* представљају такође лексичке јединице које нас подстичу на

3 Статус генеричког простора је посебно питање у које овде не можемо улазити. Иако је он обавезни део стандардног Фоконијеовог и Тарнеровог модела интеграције, неки истраживачи сматрају да он нема исти статус као улазни простори и бленда. Б. Белај је, тако, предложио да се ментални простори поделе на истакнуте, дефокусиране и фокалне, а према тој подели генерички простор би био дефокусиран, јер његово довођење на ниво свести захтева додатни когнитивни напор (Белај 2005).

постављање интегрисане менталне мреже (2003: 260–261) . Оба појма подразумевају интеграцију двеју ситуација које су хронолошки удаљене. У првој је особа А учинила нешто нажао особи Б, у другој је особа Б учинила нешто нажао особи А. Интеграција тих двају догађаја у један ментални простор представља *осветицу*. Ако је у другом менталном простору особа Б учинила нешто добро за особу А, интеграцијом се добија појам *искуљења*.

1.2. Примарне метафоре и теорија појмовне интеграције

О искуственим обрасцима неких метафора писали су још Лејкоф и Џонсон у познатој студији *Methaphores We Live By* (1980). Ова њихова идеја добила је пуну пажњу у Грејдијевој теорији примарних метафора, која се развија од друге половине деведесетих година. Још 1999. Лејкоф и Џонсон су у књизи *Philosophy in the Flesh* читаво поглавље посветили Грејдијевим примарним метафорам, указујући на оправданост претпоставке да оне имају неуронску основу. Оно по чему се примарне метафоре разликују од аналошких јесте то што подразумевају концептуализацију апстрактног појма неким појмом из човековог чулно-моторног искуства и што је веза између та два појма корелационог порекла. Корелација подразумева да су тај чулномоторни и тај апстрактни домен у човековом искуству често заједно активирани, у склопу тзв. примарних сцена (Грејди 1999, Грејди 2003). Тако метафора САЗНАТИ ЈЕ ВИДЕТИ, коју илуструје пример *Видим шћѧ хоћеш да кажеш*, израста из примарне сцене у којој се тренутак сазнавања поклапа са тренутком када одређени ентитет постаје видљив. Због тога неке лексеме примарно припадају чулном домену (основно знбачење глагола *видети*), али могу изразити и значење доменске стопљености (активира се и чулни и апстрактни домен: *Види шћѧ имам у кућѧји* = види + сазнај) и чисто метафоричко значење (*Видим шћѧ мислиш*).

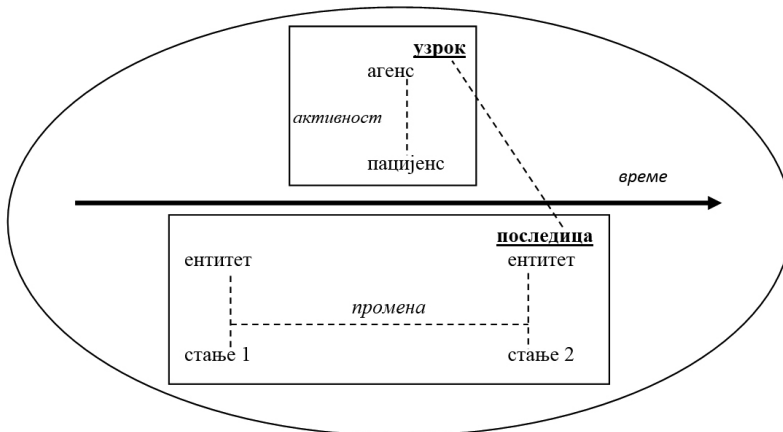
Грејди је у једном члануку (Грејди 2005) изнео претпоставку о томе да примарне метафоре представљају готове обрасце за процес ПИ. Први улазни простор јесте појам у чулном домену, други појам у апстрактном домену, а међупросторска веза је учвршћена корелацијом. Иако Грејди наглашава да између додавања перцептибилности апстрактним појмовима и свођења на човекову меру постоји разлика, нама се чини да примарне метафоре, заправо, представљају један од начина да се апстрактнији појмови спакују у човеку ближе оквире чулног искуства. У том смислу, сматрамо да метафорички исказ *Видим шћѧ мислиш о мени* можемо посматрати као компресију менталног простора са апстрактним оквиром *Схвѧћѧм шћѧ мислиш о мени* у ментални простор чији оквир долази из домена телесног искуства (*схвѧћѧћѧи* → *видети*). Оваква компресија омогућена је управо искуственом везом између домена вида и домена сазнања. Та веза омогућава говорнику да улагањем минималног когнитивног напора правилно интерпретира поменути исказ, односно да га декомпресијом преведе из оквира *видети* у оквир *схвѧћѧћѧи*.

1.3. Глагол унишћѧћѧи и појмовна интеграција

Глаголи, као готови семантички обрасци који садрже улоге и релације, представљају когнитивни ентитет који Фоконије и Тарнер називају *оквирима*. У том смислу, апстрактна структура глаголске ситуације представља добар пример неуронског везивања. Најједноставнији тип интеграције Фоконије и Тарнер означавају као једноставну мрежу. Она се састоји од оквира у једном менталном

простору и конкретних вредности у другом: семантичке улоге из оквира везују се за конкретне вредности и потом се заједно пројектују у бленду. Овај процес може се илустровати једноставним ситуацијама категоризације догађаја: оно што се око нас дешава преводимо у одговарајуће предикатске структуре (перцептивна слика птице која излази из кавеза одговара, на пример, реченици: *Птица је излетела из кавеза*).

И глагол *уништи*и, стога, представља оквир, односно ментални простор који се састоји од семантичких улога и релација, а који је складиштен у дугорочној меморији. Ситуација *уништи*и подразумева постојање агенса деструктора и пацијенса, чије се стање мења – пацијенс престаје да постоји, или губи неко од својих битних функционалних обележја. Овај глаголски оквир, дакле, представља сложену структуру која се састоји од једне активности (деструктор – пацијенс) и једне промене стања (предактуелно стање постојања и функционалности – актуелно стање непостојања/нефункционалности). Поред унутарпросторске везе активности и промене, уочава се и каузалност – активност узрокује промену стања. Оквир се, дакле, састоји од два елемента (агенс, пацијенс) и пет унутарпросторских релација (активност, стање, промена, каузалност, време). Све бисмо то, схематски, могли приказати овако:

Дијаграм 1. Оквир глагола *уништи*и (ментални простор са улогама и релацијама)

Размотримо сада следеће ситуације, у којима је употреба глагола *уништити* сасвим уобичајена:

Ситуација 1. *Видимо човека који распура кулу од караџа и њишамо: „Зашићо си то уништио?“*

Ситуација 2. *После летњег града излазимо у своју башићу и кажемо: „Невреме је уништило цвеће“.*

Ситуација 3. *Улазимо у дејетову собу и њишамо смо видели да једна лућка нема главу, кажемо дејетш: „Зашићо си уништио ову израчку?“*

Иако на први поглед сличне, ове три ситуације показују да употреба глагола *уништити* не почива само на већ описаној једноставној интеграцији (оквир + конкретне вредности). Само у првој ситуацији уочавамо једноставну мрежу – оквир *уништи*и попуњен је вредностима добављеним перцептивним путем (ми, у тој ситуацији, заиста видимо цео догађај *уништавања*).

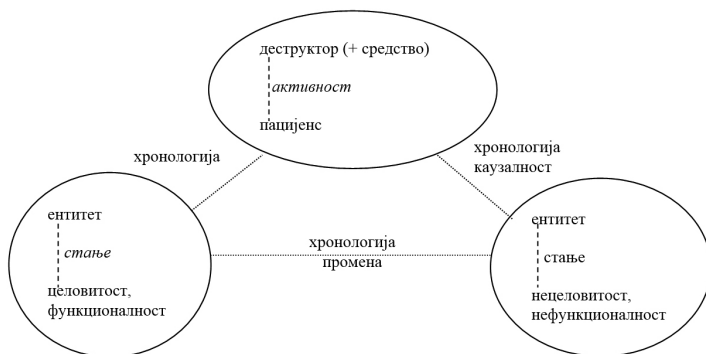
Међутим, у ситуацији 2 примећујемо интеграцији трију менталних простора: 1. наше менталне представе о башти пре невреме (УП1); 2. нашег знања о томе да се догодило невреме (УП2); 3. наше тренутне менталне слике баште (УП3). Између УП1 и УП3 успостављена је витална релација хронологије (УП1 је пре УП3) и промене (башта се променила). УП2 је хронолошки повезана са оба простора (УП1 је пре УП2, а УП2 је пре УП3), а са УП3 повезан је и каузално (невреме је изазвало тренутно стање у башти). Те три менталне репрезентације интегрисане су у један догађај. Иако нисмо видели невреме које уништава цвеће, ментална симулација тог догађаја нам је доступна захваљујући поменутој интеграцији.

Сличну интеграцију налазимо и у ситуацији 2, при чему ту интегришемо само два ментална простора: менталну представу о лутки раније и менталну представу о лутки сад. Интеграција нам омогућава да реконструирамо догађај коме нисмо присуствовали и о коме немамо директно знање – тренутак када дете уништава лутку. Иста интеграција се десила и да смо, на пример, у ситуацији 2 искључили ментални простор *невреме* и претпоставили да је нека непозната особа намерно уништила цвеће.

Ситуација (4) показује да улазни простор деструктивне активности може садржати још један елемент – средство:

Ситуација 4. Улазимо у собу и видимо дете које држи фломастере, а поред њега су ижврљане фотографије. Питамо дете: „Зашто си фломастерима уништио ове фотографије?“

Иза употребе овог глагола, дакле, могу стајати различите менталне операције. Са једне стране, апстрактни оквир *уништио* може бити попуњен одговарајућим вредностима конкретне перцептибилне ситуације (једноставна мрежа). Међутим, човек може да мисли и говори и о догађајима о којима нема директно чулно сазнање. У том смислу, ментална представа *уништио* настаје интеграцијом више менталних простора. Сваки пут када до нас дође језичка структура која садржи глагол *уништио*, а која није у вези са нашим тренутним чулним сазнањем (не присуствујемо ситуацији уништавања), овај глагол поставља интеграциони образац који се састоји од три улазна простора и њихових релација. Наша интерпретација исказа са глаголом *уништио*, или оног његовог дела који је организован око тог глагола, дакле, представља процес попуњавања поменутог тропросторског улазног обрасца и њихове интеграције у јединствену менталну представу (бленду).

Дијаграм 2. Структура менталних простора чијом интеграцијом може настати бленда *уништио*

Наш задатак јесте да проверимо анализом конкретних примера оправданост дефиниције глагола *уништити* као интеграционог обрасца. Претпоставка јесте да нас синтаксичка структура организована око глагола *уништити* подстиче да улазне просторе које овај глагол поставља попунимо одговарајућим менталним представама и да их потом интегришемо, чиме настаје динамичка ментална слика. Корпус који ћемо користити састоји се од 300 примера ексцерпираних из различитих електронских извора: 1. Електронски корпус српског језика⁴; 2. Електронско издање сабраних дела Данила Киша; 2. Електронско издање дневних новина „Блиц“. Ако наведемо пример који не постоји у нашем корпусу, његов извор ће бити експлициран у загради. Изузетно гламазни примери су, тамо где је то било могуће, скраћени, а скраћивање је увек јасно назначено.

II. Анализа корпуса

1.1. Погледајмо следеће примере:

- (1) Много година касније, потомци градитеља уништили су пругу експлозивом.
- (2) [...] два неексплодирани пројектила из 1999. године чекају да их стручњаци демонтирају и униште.
- (3) [...] дајући им времена да униште све доказе против себе.
- (4) [...] фирме су дужне, у конкретном случају „Галеника“, да нас обавесте када заврше целокупан посао, тј. униште лекове којима је прошао рок важења [...]
- (5) Британија ће вероватно уништити пола милиона грла стоке.

Глагол *уништити* у сваком од ових примера поставља интегрисану мрежу, као на дијаграму 2. Ментална структура улазних простора попуњава се конкретним појмовним садржајем: субјекат, објекат и средство, ако га има, одговорни су са садржај УП2 (активност у којој учествују агенс и пацијенс), а објекат за садржај УП1 и УП3 (предактуелно и актуелно стање: постојати – не постојати). Та три ментална простора се интегришу дајући једну менталну репрезентацију интенционалног уништавања, која нам омогућава да замислимо како је уништавање изгледало. Пацијенс је у оваквим примерима предмет, а агенс свесно биће. Иако је у примеру (4) на месту субјекта именица *фирма*, а у примеру (5) именица *Британија*, оне су метонимијски повезане са свесним агенсима, које активирају у УП2 и који постају део интегрисане менталне представе у самој бленди иако на синтаксичком плану нису експлицитни.

1.2. Следећи примери су другачји само по томе што се на месту субјекта налази појава разорне снаге, а не свесно биће:

- (6) Ураган Сенди уништио пошиљку аутомобила од 30 милиона долара.
- (7) Према неким претпоставкама узрок избијања ватре у возу која је уништила 170 живота може бити квар на неком вагону [...]
- (8) Јакe вулканске ерупције веома су опасне. Оне могу да униште села и градове, а понекад и читаве пределе.
- (9) Кажу да је велики земљотрес који је уништио Лисабон средином осамнаестог века уздрмао Волтерову веру у неминован људски напредак.

⁴ Доступан на интернет адреси: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/>.

У примеру (6) ментална представа урагана, која може садржати и наше знање о томе за који се географски простор везује овај ураган, интегрише се са менталном представом *пошиљке аутомобила* у нормалном, функционалном стању и у стању разломљености, уништености дајући једну динамичку представу, захваљујући којој догађај уништавања можемо замислити иако сам исказ не доноси директно његов опис (огроман ковитлац који је обухватио пошиљку, подигао је са земље, носио и, на крају, разнео у делиће). Како деструктор није свесно биће, интенционалност се не можемо пројектовати из УП2, већ се развија у самој бленди.

1.3. На месту деструктора може бити, метонимијски, појам који означава целу деструктивну активност или њене фазе (деструктор није познат или говорник не жели да га именује):

- (10) Експлозија је уништила угоститељски објекат и причинила материјалну штету околним зградама у центру Гламоча.
- (11) Разни поступци при преради, кувању и конзервисању могу да униште витамине у њој.

2.1. Следећи примери се од примера из групе 1 разликују по томе што деструктивна активност, заправо, не подразумева физички контакт између деструктора и пацијенса, јер пацијенс и није физички ентитет:

- (12) Осуђен хакер који је могао да уништи Фејсбук.
- (13) [...] рекао је и то да је Слободан Милошевић уништио металску индустрију [...]
- (14) Иза организованог насиља на гласачким местима стајала је актуелна влада, која је уништила демократију у земљи [...]
- (15) [...] у којој је тврдила да је, између осталог, ЈУЛ уништио наше здравство.
- (16) Али и људи зраче кад униште систем условљености који карактерише профани човеков положај [...]

Уместо физичке снаге, као у примерима из групе 1, деструктор овде користи нефизичку моћ (своје способности, свој друштвени положај, своју вољу). Улазни простор активности у оваквим примерима реконструише се на основу самог деструктора, метонимијски: у примеру (12) то је нека активност из информатичког домена (нпр. прављење компјутерског вируса), у примерима (13), (14) и (15) она се везује за политички домен, а у (16) за домен религијског мишљења. Једна сложености улазна структура узроковане промене, која долази из апстрактних домена, интегрише се, дакле, у ситуацију *уништити*, која типично означава физичко разарање. Тако је и у примеру (17), у коме се две ситуације уништења негирају, апстрактнији однос каузалности између повећања утицаја једног медија и смањења утицаја другог компресован у ситуацију физичког деловања деструктора на пацијенса:

- (17) Али, као што телевизија није уништила радио, неће ни интернет телевизију.

Ментални простор активности (УП2) у првој ситуацији негираног уништавања у примеру (17) не подразумева контакт између *радија* и *телевизије* већ доноси менталну представу о томе како телевизија постаје све популарнија и има све већи утицај на публику. УП1 и УП2 садрже менталну представу о радију који

је био популаран, али више није. Структуре ова три улазна простора реконструишу се метонимијски, на основу појмова који су у исказу на месту субјекта и објекта. Њихова интеграција омогућава да се ова сложени процес види као једноставна ситуација деструкције.

Каузална веза између стања алкохолизма и негативне промене каријере (имати каријеру – немати каријеру) у следећем примеру компресована је у физичко уништавање:

- (18) Алкохол је уништио многе сјајне каријере.

И овде се, дакле, једна сложенија апстрактна структура „пакује“ у једноставнији оквир физичке деструкције. У УП2 не постоји активност која доводи до деструкције, већ ментална представа стања које узрокује губитак каријере: *бићии алкохоличар*. Видели смо да у бленди субјекат деструктор потиче управо из тог улазног простора. Овде је, дакле, реч о метонимијској пројекцији: *алкохол* је у корелационој унутарпросторској вези са стањем *бићии алкохоличар*.

3.1. У до сада приказаним примерима на место деструктора у бленди долази неки ентитет из УП2. Следећи пример је другачији:

- (19) Толкинов унук Сајмон (53) признао је да је **невероватна популарност холивудског филмског серијала „Господар прстенова“** замало уништила његову породицу [...]

На месту субјекта предиката *унишћиићии* налази се стање *популарности филмског серијала*. Овде се у УП2 не може се реконструисати агенс или физичка појава који су имали утицај на промену УП1-УП2. Пројекција стања *популарности* из УП2 на место деструктора у бленди *унишћиићии* захтева да се стање реконцептуализује, односно да се стање *види* као носилац моћи, физичка сила. Између УП2 и бленде, дакле, уочавамо не метонимијску везу (као у примерима 17 и 18) већ метафору **СТАЊЕ ЈЕ ЕНТИТЕТ КОЈИ ПОСЕДУЈЕ СНАГУ**.⁵

На сличан начин у примерима (20) и (21) на синтаксичкој позицији средства нашла се сама деструктивна активност. Реч је, дакле, о метафори **АКТИВНОСТ ЈЕ СРЕДСТВО**:

- (20) Дакле, не можете их поцепати нити уништити **прањем**, али изгледа да их можете загрејати и истопити [...]
(21) Људи настоје да ове баре исуше и да их претворе у плодно земљиште, а **тима** да униште комарце који преносе болест маларију.

Следећи пример илуструје метафору **АКТИВНОСТ ЈЕ САДРЖАТЕЉ**⁶, која је омогућила да активност буде реконцептуализована као локализација:

- (22) Да би се променила орбита комете величине Апофиса, потребна је ракета тешка 70 тона, која би га одвукла од Земље или уништила у **термонуклеарној експлозији**.

5 Исту метафору можемо илустровати примерима као *Болести га је оборила, Депресија га је опет ухватила, Меланхолија га саише* и сл. Примарна сцена, на којој почива ова метафоричка веза, представљала би ситуације у којима стање узрокује перцептибилни ентитет који поседује одређену снагу.

6 Ову метафору наводи и Д. Кликовац, као овој концептуализацији активности писала је Д. Кликовац у својој студији о семантици предлога садржавања (Кликовац 2004: 140-146).

4.1. У до сада представљеним примерима, видели смо да глагол *уништи* поставља мрежу од три ментална простора, која се попуњава менталним представама захваљујући синтаксичким аргументима овог глагола, при чему се те менталне представе на крају интегришу у целовиту слику. Између УП1 и УП3 у таквој мрежи успостављена је витална релација промене: стање постојања или функционалности прелази у стање непостојања или нефункционалности, оштећености.

Уводна анализа четири типичне ситуације у којима користимо глагол уништити показала је да употреба овог глагола може почивати и на интеграцији два улазна простора: предактуелног стања постојања или функционалности и актуелног стања непостојања или нефункционалности. Следећи пример доноси управо двопросторску мрежу:

- (23) Епилог – директорка је смењена, уместо да буде скинута представа, која је уништила највеће и најрепрезентативније дело наше музичко-сценске уметности.

У првом улазном простору налази се ментална представа о одређеном уметничком делу, у другом ментална представа конкретног извођења тог дела, које је процењено као лоше. Између УП1 и УП2, ипак, не успоставља се релација промене и хронологије, као у типичном случају са глаголом *уништи*: није се представа заиста променила ако је ињено извођење било лоше. Реч је, дакле, о релацијама аналогije (извођење је једна верзија тог дела) и дисаналогije (извођење је лоше), које су компресоване у релацију егзистенцијалне промене⁷ у самој бленди.

4.2. У следећим примерима пацијенс је идеја:

- (24) Бојазан да превремени избори не униште идеју о референдуму [...]
(25) Нажалост, уз одобрење (или не), на том месту треба да израсте једна стамбена зграда која би уништила замишљену идеју, заклонила леп поглед на тек изграђене зграде и, у целини, осиромашила Београд.

Ментална мрежа коју поставља глагол *уништи* и овде је двопросторска. УП1 је сама *идеја*, док УП2 доноси менталну представу реализације која је у супротности са почетном идејом. Између УП1 и УП2 успостављена је релација дисаналогije, која се у бленди компресује у промену. Несагласност између идеје и онога што је реализовано, дакле, приказује се као уништавање саме идеје: на место пацијенса долази идеја (из УП1), а на место деструктора догађај из УП2 (*референдум*, односно *зграда*, која је метонимијски повезана са ситуацијом њеног грађења).

4.3. Слична, мада не потпуно иста компресија, уочава се у следећим примерима:

- (26) Његово пренемагање и њено лоше певање уништили су представу. (Усмена комуникација)
(27) Такође је свим грађанима Србије јасно да је бивши режим, на челу са Слободаном Милошевићем, опустошио земљи и уништио десет година живота [...]

7 Аналогija и дисаналогija, како наводе Фоконије и Тарнер, често се компресују у промену. (2003: 326) Типичан пример јесте исказ као *My tax bill gets bigger every year* (*Мој порез сваке године расте*). (2003: 94)

Између УП1 и УП2 у таквим примерима успостављена је релација *контрачињеничности*: УП1 садржи хипотетичку менталну представу о томе како изгледа добро извођење позоришног комада (26), односно како се могло добро животи у протеклој деценији (27), док УП2 доноси менталну представу о стварном лошем извођењу, односно о лошем десетогодишњем периоду живота и лошој политици у том периоду. Контрачињеничка међупросторска релација компресује се у јединствену ситуацију, а дисаналожке релације између хипотетичког и реалног менталног простора дају промену. То омогућава да се ова сложена поредбена структура види као ситуација уништавања, у којој пацијенс долази из хипотетичког, а агенс из реалног улазног простора.

Дијаграм 3. Појмовна интеграција у примеру (26)

III. Закључак

1. Наша анализа је показала да се семантика глагола *уништи* може посматрати као тропросторски образац за појмовну интеграцију, који чине простор предактуелног стања (ентитет постоји, функционалан је), простор активности (агенс, пацијенс) и простор актуелног стања (ентитет не постоји или је нефункционалан). Између сва три простора успостављене су релације хронологије (УП1-УП2-УП3, УП1-УП3), између УП1 и УП2 постоји и релација промене, док између УП2 и УП3 налазимо релацију каузалности. Интерпретација предикатске структуре организоване око глагола *уништи* почива на попуњавању овог тропросторског обрасца и, потом, интеграцији у бленду. Појам на позицији субјекта одговоран је за менталну представу УП2, док појам на позицији објекта образује УП1 и УП3. Интеграција ових трију простора подразумева да на место пацијенса у бленду долази појам који налазимо у УП1, а да место деструктора и средства попуњава УП2. Притом, пројекција из УП2 може бити метонимијска или метафорична. У првом случају деструктор је појам који је у корелационој вези са ситуацијом у УП2 (*Алкохол је уништио многе каријере*) или је то цела ситуација (*Читање лоших књижа ју је уништило*). У другом случају активност из УП2 се реконцептуализује као средство (*Новац се уништио прањем*) или као садржалац (*Кометија је уништена у експлозији*), или се стање из УП2 реконцептуализује као деструктор (*Болести га је уништила*).

2. Три поменута ментална простора, са описаним релацијама, омогућава да се и односи у апстрактним доменима интеграцијом компресују у ситуацију *уништења* (нпр. друштвене последице политичког деловања: *Влада је уништила*

ла демократију). Таква интеграција има метафорички карактер, будући да се промена у неком апстрактном домену приказује као физичка промена. Оваква интеграциона мрежа, дакле, представљати метафорички образац УЗРОКОВАЊЕ НЕГАТИВНЕ ПРОМЕНЕ ЈЕСТЕ ДЕСТРУКЦИЈА. У основи овакве компресије препознаје се оно што Фоконије и Тарнер називају принципом свођења на људску меру – апстрактне и сложене когнитивне структуре пакују се у човеку најприступачније, једноставне, најчешће перцептибилне искуствене обрасце.

3. Глагол *уништи* може настати и двопросторском интеграцијом: УП1 јесте предактуелно стање постојања / функционалности (позитивно стање), а УП2 актуелно стање непостојања / нефункционалности (негативно стање). Компресија аналогije и дисаналогije у релацију промене омогућава да у ситуацију *уништи*, у оваквом двопросторском обрасцу, буду интегрисане и структуре у којима нема стварне промене неког физичког или апстрактног ентитета, већ се уместо ње остварује веза између *идеје* и *негативне релаксације*, односно *пожељне хипотетичке ситуације* и *лоше реализоване ситуације*. И ова компресија је, примећујемо, метафоричке природе – разлика између две менталне представе приказује се као ситуација деструкције, при чему деструктор долази из простора реализације, а пацијенс из простора идеје, односно хипотетичке ситуације.

4. Речник Матице српске, у коме је обрађена и лексема уништити, забележио је померање од значења *учини да неко или нешто престане да постоји као довести у тежко стање*. Ипак, метафора узроковања негативне промене (нпр. *Тај посао је уништио његово здравље*), као и метафора разлике хипотетичког и реализованог (нпр. *Превише црвене боје је уништило ову слику*) остале су непримећене. Анализа у моделу менталних простора омогућила нам је да ове метафоре уочимо и објаснимо као резултате компресије у интеграцији тропосторске, односно двопросторске менталне структуре.

Литература

- Белаж 2005: B. Belaj, On the cognitive status of mental spaces and of some types of metonymy within Conceptual Integration Theory, *Osijek: Jezikoslovlje*, 6.2, *Osijek*, 119-144.
- Грејди 1999: A typology of motivation for conceptual metaphor : correlation vs. resemblance, *u: Steen, G., Gibbs, R. (Eds.), Metaphor in Cognitive Linguistics*, Philadelphia: John Benjamins, 79-100.
- Грејди 2003: Converging evidence for the notions of subscene and primary scene. In Dirven R., Parings, R. (Eds.), *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 533-554.
- Грејди 2005: Primary metaphors as inputs to conceptual integration, Amsterdam: *Journal of Pragmatics*, 37/10, Elsevier, 1595-1614.
- Еванс 2007: V. Evans, *A Glossary of Cognitive Linguistics*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Кликовац 2000: D. Klikovac, *Semantika predloga*, Beograd: Filološki fakultet.
- Лејкоф, Џонсон 1980: G. Lakoff, M. Johnson, *Metaphors We Live by*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Лејкоф, Џонсон 1999: G. Lakoff, M. Johnson, *Philosophy in the flesh*. New York: Basic books.
- Лејкоф 2003: G. Lakoff, The neural theory of metaphor, *u: Raymond W. Gibbs, Jr. (Ed.), The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*: Cambridge: Cambridge University Press, 17-38.
- Фоконије ²1994: G. Fauconnier, *Mental Spaces*, Cambridge: Cambridge University Press.

Фоконије 1997: G. Fauconnier, *Mappings in Thought and Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

Фоконије, Тарнер 2003: G. Fauconnier, M. Turner, *The Way We Think*, New York: Basic Books.

THE SEMANTICS OF THE VERB *UNIŠTITI* (DESTROY) IN THE LIGHT OF THE THEORY OF MENTAL SPACES

Summary

This study will use Fauconnier and Turner's theory of mental spaces and conceptual integration for the semantic analysis of the Serbian verb *uništiti* (destroy). Three hundred examples excerpted from the electronic sources serve as a corpus for this study. It is hypothesized that this verb could be represented as a complete pattern for the conceptual integration, which constitutes three input mental spaces. The interpretation of the utterance with this verb means two processes. First, the above mentioned pattern is filled with mental content based on the syntactic context of the verb *uništiti*, and then those three mental processes are integrated into dynamic situation. According to the Fauconnier and Turner's principle of achieving human scale, this model provides an understanding of the metaphor NEGATIVE CHANGE OF THE CONDITION IS A DESTRUCTION as a result of the compression. Furthermore, the metonymic and metaphoric arguments of the verb *uništiti* could be explained in this model as different types of projections from the input spaces into integrated blend.

Vanja Miljković